

7438 Sayılı (EYT) Kanun'un Anayasal İlkeler Işığında Değerlendirilmesi: Adil, Makul ve Ölçülü Kademelendirme Sorunu

Evaluation of Law No. 7438 in Light of Constitutional Principles: The Issue of Fair, Reasonable and Proportionate Graduated Transition

Melisa AYDIN YAMAKOĞLU* , Efe YAMAKOĞLU**

ÖZ

Bu çalışmada, 7438 sayılı (kamuoyunda bilinen adıyla EYT) Kanun'un Türk Sosyal Güvenlik sistemi üzerindeki etkileri ve Anayasaya uygunluğu değerlendirilmektedir. Anılan Kanun ile 08.09.1999 öncesi sigorta tescili olanlar için emeklilikte yaş şartı tamamen kaldırılmış; bu tarihten sonra sigortalı olanlar için emekliliğin hak kazanılmasında 17-20 yıla varan bir uçurum yaratılmıştır. Çalışmada söz konusu düzenlemenin Anayasanın 2., 5., 10. ve 60. maddelerine aykırı olduğu ve ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin geçmişteki 'adil, makul ve ölçülü kademelendirme' ilkesine vurgu yapan içtihadıyla çeliştiği savunulmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için sigorta başlangıç tarihini esas alan yaklaşım yerine kronolojik yaş ve prim ödeme gün sayısını temel alan, 5510 sayılı Kanun'un nihai olarak 65 yaş hedefiyle uyumlu yeni bir kademeli geçiş modeli önerilmektedir. Bu modelin, sosyal adalet ve hukuk güvenliğinin yeniden tesis edilmesi bakımından anayasal bir zorunluluk olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 7438 sayılı Kanun (EYT), Eşitlik ilkesi, Hukuk güvenliği ilkesi, Sosyal güvenlik hakkı, Ölçülülük ilkesi

* Ar. Gör. Dr., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, melisa.aydinyamakoglu@yeniuyuzyl.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0616-5028.

** Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, efeyamakoglu@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5804-9400.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Melisa AYDIN YAMAKOĞLU

E-posta/E-mail: melisa.aydinyamakoglu@yeniuyuzyl.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 9 Mart 2026

Kabul Tarihi/Accepted: 5 Nisan 2026

How to cite this article/Atf için: Melisa Aydın Yamakoğlu ve Efe Yamakoğlu, '7438 Sayılı (EYT) Kanun'un Anayasal İlkeler Işığında Değerlendirilmesi: Adil, Makul ve Ölçülü Kademelendirme Sorunu', 2026 32 (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1-18. DOI: 10.33433/maruhad.1906279.

ABSTRACT

This study evaluates the impacts of Law No. 7438 (known as EYT) on the Turkish Social Security System and its compliance with the Constitution. With the enactment of this law, the age requirement for retirement was entirely abolished for individuals whose insurance registration dates precede 08.09.1999; however, a gap of up to 17–20 years in eligibility for retirement has emerged for those insured after this date. The study argues that the regulation in violates Articles 2, 5, 10, and 60 of the Constitution and contradicts the established jurisprudence of the Constitutional Court, which emphasizes the principle of fair, reasonable, and proportionate graduated transition. To address this deficiency, a new graduated transition model is proposed. This model, instead of an approach based solely on the insurance commencement date, is based on chronological age and the number of premium payment days, aligning with the ultimate target age 65 in Law No. 5510. It is concluded that this model is a Constitutional necessity in terms of re-establishing social justice and legal certainty.

Keywords: Law no. 7438, Principle of equality, Principle of legal certainty, Right to social security, Principle of proportionality

GİRİŞ

Kamuoyunda Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) olarak bilinen kesimin yıllarca sürdürdüğü mücadelenin bir sonucu olarak 7438 sayılı Kanun¹ ile emeklilik için gereken yaş şartı ortadan kaldırılmış ve böylece milyonlarca sigortalı emeklilik hakkı elde etmiştir. Ancak bu düzenleme bir kesimin taleplerini karşılarken, 08.09.1999 tarihinden sonra ilk kez sigortalı olanlarla karşılaştırıldığında emekliliğe hak kazanma şartlarında bir uçurum yaratmıştır. Zira 08.09.1999 öncesi sigorta girişi olanlar için yaş şartı tamamen kaldırılırken; bu tarihten sonra sisteme dahil olan sigortalılar için kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaş şartı katı bir şekilde korunmuştur.

Sosyal güvenlik kurumlarının aktüeryal dengesini koruma gayesiyle 1999 yılında yürürlüğe giren 4447 sayılı Kanun², esasen sistemin sürdürülebilirliği için rasyonel bir zorunluluk olarak kurgulanmıştır. Bu kanun ile emekliliğe hak kazanmada Batı standartlarına yakın bir yaş haddi getirilirken yürürlük başlangıcından önce sigortalı olan ve fakat emeklilik için aranan şartları henüz sağlamayan sigortalılar için kademeli bir geçiş süreci öngörülmüştür. Ancak 7438 sayılı Kanun, 08.09.1999 öncesi sigortalı olanlar için getirilen kademelendirmeyi tamamen devreden çıkarırken; sistemin tüm finansal yükü 08.09.1999 sonrası sigortalı olanlara ve hatta tüm topluma yüklenmiştir.

1 Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 7438, Kabul Tarihi:01.03.2023, RG 03.03.2023/32121.

2 İşsizlik Sigortası Kanunu (Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu İle İş Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanunlara Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesi, İşsizlik Sigortası Kurulması, Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanunun İki Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun), Kanun Numarası: 4447, Kabul Tarihi:25.08.1999, RG 08.09.1999/23810.

Bugün gelinen noktada, 1999 reformu sonrasında sigortalılığını başlatan ve belki de bir günlük farkla 17-20 yıl daha geç emekli olmaya mahkûm edilen kesim, tıpkı geçmişteki EYT dernekleri gibi güçlü bir sivil toplum hareketi başlatmıştır. Bu hareketin temsilcisi olan Emeklilikte Adalet Derneği'nin (EMADDER) kurumsal web sitesinde belirtildiği üzere; 7438 sayılı Kanun, sadece 08.09.1999 öncesi işe başlayanları kapsamakta olup söz konusu tarih öncesi ve sonrası arasında emeklilik hakkına ulaşmada kadınlarda 20 yıl, erkeklerde 17 yıla ulaşan fark meydana getirmektedir. EMADDER'in talebi ise 08.09.1999-30.04.2008 arası girişi olan sigortalılar için, sigorta başlangıç tarihine göre kademeli emeklilik geçişinin yasalaşmasıdır³.

Bu çalışmada öncelikle 4447 sayılı Kanun ve 7438 sayılı Kanun'un emeklilik hakkına ilişkin düzenlemeleri açıklanacak; bu çerçevede 7438 sayılı Kanun'un Anayasaya uygunluğu değerlendirilecektir. İzleyen kısımda yeni bir kademeli geçiş düzenlemesinin neden kaçınılmaz olduğu açıklanacak ve nihayet yeni kademe düzenlemesinin en adil şekilde nasıl oluşturulması gerektiğine ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir kılınmasına yönelik görüşlerimiz aktarılacaktır.

I. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDEKİ EMEKLİLİK ŞARTLARINA İLİŞKİN YAŞANAN GELİŞMELER

A. 4447 SAYILI KANUN'UN GETİRDİĞİ EMEKLİLİK ŞARTLARI VE KADEMELİ GEÇİŞ SİSTEMİ

1. 1999 Öncesi ve Sonrası: Reformun Tarihsel Arka Planı

Türk sosyal güvenlik sisteminde 1990'lı yıllar, aktüeryal dengenin siyasi popülizme feda edildiği bir sürdürülebilirlik krizi dönemidir. Bu krizin temelinde, erken emeklilik olarak adlandırılan ve aktüeryal dengeyi (prim ödeyen/aylık-gelir alan) sarsan popülist politikalar yatmaktadır⁴. Özellikle 1992 yılında 3774 sayılı Kanun⁵ ile emeklilikte yaş şartının kaldırılmasıyla kadınlarda 38, erkeklerde 43 gibi dünya standartlarının çok uzağındaki yaşlarda emekli olunabilmesi mümkün olmuştur. Bu durum, sosyal güvenlik sisteminin yaşlılık riskine karşı koruma sağlama vasfını yitirmesine ve giderek istihdam piyasasındaki düşük ücretleri takviye edecek şekilde emekli aylığı almanın kabullenilmesine yol açmıştır.

3 (Emeklilikte Adalet Derneği, 2023), <<https://www.emadder.org.tr>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2026.

4 O dönemde dahi 'erken emeklilik' olgusunun sistemi iflase sürüklediği ve emeklilik hakkının kazanımı için Batı standartlarına uygun bir yaş haddi getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bkz Kemal Kılıçdaroğlu, 'Türkiye'de Sosyal Sigorta Uygulamalarından Kaynaklanan Başlıca Sorunlar ve Çözüm Yolları' (1998) (41-42) Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 73, 75-79.

5 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 3774, Kabul Tarihi:20.02.1992, RG 27.02.1992/21155.

Bu sürdürülemez yapıya müdahale niteliğindeki 4447 sayılı Kanun, İşsizlik Sigortası Kanunu başlığı taşımakla birlikte esasen emeklilik hakkına ilişkin reform niteliğinde düzenlemeler de içeren bir torba kanundur. Bu kanunla, emeklilik hakkının kazanımı için mevcut olan iki şart (sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı) yanında üçüncü bir şart olan yaş şartı getirilmiştir. Bu kanunun, sistemin bekasına yönelik iktisadi bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı belirtilmelidir⁶.

Hukuki açıdan bakıldığında, 4447 sayılı Kanun'un yol açtığı en önemli tartışma 'kazanılmış hak' kavramı üzerinedir. Bilindiği üzere kazanılmış bir haktan söz edilebilmesi için o hakkın, yeni kanunun yürürlüğünden önce geçerli olan hukuk kuralları uyarınca tüm unsurlarıyla tekemmül etmiş ve şahsın hukuki statüsüne kesin olarak dahil olmuş olması gerekir⁷. Dolayısıyla, henüz emeklilik şartlarını sağlamamış sigortalılar bakımından bir kazanılmış haktan söz etmek mümkün değildir. İleride elde edilebilecek gelir veya aylıklar beklenen haklardır⁸. Şüphesiz mevcut yasal düzenlemenin devam edeceği yönündeki kişisel itimat ile toplumsal refahı amaçlayan yeni düzenlemeler karşı karşıya geldiğinde; beklenen hakların korunması adına bu iki değer arasında orantılılık ilkesi esas alınarak bir dengeleme yapılmalıdır⁹.

Sosyal güvenlik hukukunda statü hukukunun egemenliği gereği, devletin değişen sosyo-ekonomik koşullara göre sistemi rasyonelleştirme yetkisi bulunmaktadır. Tam da bu noktada kanun koyucu, sistemin aktüeryal dengesini koruma amacı güderken, mevcut sigortalıların beklenen haklarını yok saymamış ve kademeli bir geçiş süreci ihdas etmiştir. Hal böyleyken 4447 sayılı Kanun'un emeklilik şartlarını yeniden düzenlemesi, "oyunun kurallarının maç devam ederken değişmesi (!)" tartışmalarının fitilini ateşlemiştir. Zira bu düzenleme, 08.09.1999 tarihinden önce sisteme dahil olan ve fakat emeklilik hakkını henüz elde etmemiş sigortalılar için kademeli bir geçiş süreci öngörmüş; 08.09.1999 tarihinden sonra ilk kez sigortalı olanlar için ise kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaş şartını getiren keskin ve tavizsiz bir sınır çizmiştir. O dönem için aktüeryal dengenin korunabilmesi gerekçesiyle makul görülebilecek bu düzenleme, bugün 7438 sayılı Kanun'un yarattığı yeni gerçeklik karşısında anayasal bir açmaza dönüşmüştür. Zira 7438 sayılı Kanun, 08.09.1999 öncesi sigorta girişi olanlar için 4447 sayılı Kanun ile getirilen ve beklenen hakları koruyan rasyonel kademelendirmeyi tamamen ortadan kaldırmış, sosyal güvenlik sistemini bir kesim için 1990'lı yıllardaki popülist ayarlarına geri döndürmüştür. Öte yandan 08.09.1999 sonrası sigortalı olanlar bakımından hiçbir düzenleme yapılmamıştır. 7438 sayılı Kanun'un kabulüyle birlikte bir gün farkla sigortalılığını başlatanlar arasında 17-20 yıllık uçurumlar oluşmuş ve anayasal esaslarla bağdaşmayan bir durum yaratılmıştır¹⁰.

6 Kadir Arıcı, '4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler' (2000) 5 (2) Kamu İş 17, 18 vd; A. Can Tuncay, 'Genel Çizgileriyle 4447 Sayılı Kanun' (2000) 14 (1) Çimento İşveren Dergisi 3, 4.

7 Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri* (Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin 2023) 421.

8 Efe Yamakoğlu, '4447 Sayılı Kanun Öncesi Sigortalı Olanlar Bakımından Emeklilikte Yaş Şartına İlişkin Bir Değerlendirme' (2020) 19 (1) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 89, 103-104; Refik Korkusuz ve M. Halit Korkusuz, 'EYT ile Ortaya Çıkan Mevcut Sistem Yeni Problemlere Neden Olabilir mi?' iç Hakan Tokbaş (edr), *İş Hukukunun Güncel Sorunları 2025* (Aristo 2025) 308.

9 Ali Nazım Sözer, 'Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme, Süper Emeklilikte Son Durum' (1989) 3 (6) Çimento İşveren Dergisi 3, 13; Berna Öztürk Yılmaz, 'Sosyal Güvenlik Hukukunda Haklı Beklentilerin Korunması Sorunu' (2024) 28 (3) AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 73, 96-97.

10 Aynı yönde bkz Çağlar Çopuroğlu, '7438 Sayılı Kanun'un (EYT) Anayasa'ya Aykırılığı' (2023) (50) SİCİL 116, 122 vd.

2. Anayasa Mahkemesi'nin 4447 Sayılı Kanun'un Kademeli Emeklilik Düzenlemesine İlişkin İptal Kararı

Anayasa Mahkemesi (AYM), 4447 sayılı Kanun ile getirilen emeklilik şartlarına ilişkin düzenlemeleri denetlediği 2001/41 sayılı kararında¹¹ kanun koyucunun sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini korumak adına sistemde değişiklik yapma yetkisini kabul etmekle birlikte, bu yetkinin sınırsız olmadığını vurgulamıştır. Yüksek Mahkeme'nin bu kararı, bugün 08.09.1999 sonrası sigortalıların hukuki durumunu tartışırken başvurulması gereken temel referans noktasıdır.

Kararın gerekçesinde öne çıkan ve günümüzdeki 'EYT sonrası adaletsizlik' tartışmalarına da ışık tutacak birtakım temel ölçütlere yer verilmiştir. Öncelikle henüz emeklilik şartlarını sağlamamış kişilerin statüsünün kazanılmış hak teşkil etmediği kararda isabetli şekilde tespit edilmektedir: Buna göre, "emeklilik ya da yaşlılık aylığı, buna hak kazanarak beklenen hak olmaktan çıkıp kazanılmış hakka dönüşmedikçe kazanılmış bir hakkın ihlâlinden söz edilemez". Öte yandan bu kişilerin mevcut sisteme duydukları güvenin ve emeklilik projeksiyonlarının korunması ve geçiş hükümleri getirilmek suretiyle bu kişilere kimi olanaklar sağlanması olağandır. AYM'ye göre, bir kişinin emekliliğine çok az bir süre kalmışken ansızın emekli olabilmesine uzun yıllar eklenmesi, hukuk güvenliği ilkesini zedeler. Kanun koyucunun geçiş hükümleri ihdas ederken takdir yetkisi bulunmakla beraber bu yetkinin adil şekilde kullanılması gerektiği açıktır.

AYM, yasama organının sosyal güvenlik alanında yeni düzenlemeler yaparken hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, eski ve yeni sistem arasında geçiş yapacak kişiler için 'adil, makul ve ölçülü' bir kademeliendirme yapması gerektiğini de belirtmiştir. İptal edilen düzenlemede, sigortalılık süresine göre yapılan yaş artışlarının bazı gruplar için orantısız olmasını Anayasa'nın 2., 5. ve 60. maddelerine aykırı bulunmuştur¹². Dolayısıyla 4447 sayılı Kanun'un kademeli geçişe ilişkin hükümleri, bu kademeliendirmenin 'adil, makul ve ölçülü' yapılmaması gerekçesiyle iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararının yürürlüğünü altı ay sonraya bırakmış ve yasal düzenleme için yasama organına zaman tanımıştır. Bunun üzerine konuya ilişkin yeni esaslar ve kademeler belirlenmiş, emekliliğe hak kazanmada kademeli geçiş sistemi 4759 sayılı Kanun¹³ ile nihai şeklini almıştır.

AYM'nin bu kararında ortaya koyduğu adil, makul ve ölçülü kademeliendirme zorunluluğu, bugün 7438 sayılı (EYT) Kanun sonrasında ortaya çıkan tablo için de geçerlidir¹⁴. Kanun koyucu, 08.09.1999 öncesi sigorta girişi olanlar için kademe düzenlemesini tamamen kaldırırken; 08.09.1999 tarihinden sonra sigortalılığını başlatanları hiçbir kademe düzenlemesine tabi tutmaksızın emeklilikte 58-60 yaş şartına mahkûm bırakmıştır.

11 Anayasa Mahkemesi, E 1999/42 K 2001/41, 23.02.2001.

12 Anayasa Mahkemesi iptal istemini 10. madde (eşitlik) bakımından reddetmiştir.

13 Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 4759 Kabul Tarihi: 23.05.2002 RG 01.06.2002/24772.

14 Çopuroğlu (n 10) 122.

AYM'nin 2001 yılındaki kararı doğrultusunda değerlendirildiğinde; bir günlük farkın, emeklilik hakkının kazanılmasında 17-20 yıla varan bir uçurum yaratması, Yüksek Mahkeme'nin işaret ettiği; adil, makul ve ölçülü geçiş kriterine taban tabana zıttır. Zira Yüksek Mahkeme, sosyal güvenlik sistemine yönelik yapılacak yasal düzenlemelerin sistemin bütününde sarsıntı yaratmayacak şekilde, zamana yayılmış ve dengeli bir geçiş sağlayacak şekilde olmasını anayasal bir zorunluluk olarak görmektedir. Dolayısıyla 7438 sayılı Kanun ile bozulan bu denge, AYM'nin 2001/41 sayılı kararındaki adil, makul ve ölçülü kademelendirme ilkesinin güncel bir ihlali niteliğindedir.

B. 7438 SAYILI KANUN İLE KADEMELİ GEÇİŞ SİSTEMİNE TABİ SİGORTALILAR BAKIMINDAN YAŞ ŞARTININ KALDIRILMASI

08.09.1999'a yaklaştıkça kademeli şekilde artan emeklilikte yaş şartı, sadece 08.09.1999 (dahil) öncesinde sigortalı olanlar bakımından 7438 sayılı Kanun ile tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu Kanun ile 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na (SSGSSK) eklenen Geçici Madde 95 şu şekildedir: *"Bu maddenin yürürlük tarihinden sonra aylık bağlanması için talepte bulunanlardan 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi, 1479 sayılı Kanunun geçici 10 uncu maddesinin ikinci fıkrası, 2925 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi ve 5434 sayılı Kanunun geçici 205 inci maddesi hükümlerine göre yaşlılık veya emekli aylığı bağlanacak olanlar, söz konusu hükümlerde yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık veya emekli aylığından yararlanırlar. Bu fıkra esas alınarak geriye dönük herhangi bir ödeme yapılmaz ve geriye dönük hak talep edilemez. Birinci fıkra kapsamında yaşlılık veya emekli aylığı talebinde bulunarak ilk defa yaşlılık veya emekli aylığı bağlananlardan, yaşlılık veya emekli aylığı talebi nedeniyle işten ayrılış bildirgesi verilenlerin işten ayrılış tarihini takip eden 30 gün içerisinde en son çalışılan özel sektör işyerinde sosyal güvenlik destek primine tabi çalışmaya başlamaları halinde, sosyal güvenlik destek primine tabi çalışılmaya başlandığı tarihten itibaren bu Kanunun geçici 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen sosyal güvenlik destek primi işveren hissesinin beş puanlık kısmına isabet eden tutar Hazinece karşılanır. Sosyal güvenlik destek primi işveren hissesi indiriminden yararlanan sigortalının işten ayrılması halinde, söz konusu sigortalıdan dolayı bu indirimden tekrar yararlanılamaz. Bu fıkroda yer alan indirimden, bu Kanunun 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (1) bendinde yer alan diğer şartlar sağlanmak kaydıyla yararlanılır. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık ile Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından müştereken belirlenir".* Görüldüğü üzere yapılan düzenlemenin özü, emeklilik için gereken üç şarttan (sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş) 'yaş' şartını, kapsamdaki sigortalılar için devre dışı bırakmaktır. 08.09.1999 tarihinden önce sigorta tescili olanlar, yaşlarına bakılmaksızın ilgili kanunlarındaki (SSK, Tarım İşçileri SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı) sigortalılık süresi ve prim gün sayısını doldurduklarında emekli olabilme hakkı kazanmışlardır. Düzenleme, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu kişilerin geriye dönük olarak emekli aylığı talep etmeleri mümkün değildir¹⁵. 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olarak çalışmaya başlamasına karşın bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte prim gün sayısını henüz tamamlayamamış olan sigortalıların ise izleyen yıllarda emekli aylığı almak için Sosyal Güvenlik

15 Ali Nazım Sözer, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku* (Güncellenmiş 6. Baskı Beta 2023) 454.

Kurumu'na (SGK) başvurmaya devam edeceğine ve bu kanunun getirdiği mali yükün giderek artacağına dikkat çekilmelidir¹⁶.

Bu düzenleme, 'toplumda uzun süredir devam eden bir sorunun çözümü' ve 'sigortalıların geçmişteki beklentilerine cevap verilmesi' olarak gerekçelendirilmiş ve muhalefet partileri tarafından da desteklenmiştir¹⁷. Öte yandan 7438 sayılı Kanun'un kabulüne ilişkin süreç incelendiğinde, teknik bir reformdan ziyade siyasi bir vaadin gerçekleştirilmesi niteliğinin ağır bastığı görülmektedir.

Şöyle ki;

Zamanlama, Oy Kaygısı ve Popülizm: Kanun, muhalefet partilerinin bu konuyu seçim vaadi olarak sunmasının da etkisiyle Mayıs 2023 Genel Seçimleri'nden hemen önce yasalaşmıştır. Uzun yıllar boyunca aktüeryal dengenin bozulacağı gerekçesiyle dikkate alınmayan bu talep, seçim sath-ı mailine girildiğinde hızlı bir şekilde karşılık bulmuştur. Yıllarca erken/genç emeklilik olgusunun sakıncaları vurgulanmış ve sosyal güvenlik sisteminin temel mantığına aykırılığı eleştiri konusu yapılmış olmasına rağmen 7438 sayılı Kanun'un geniş bir kitlenin oy potansiyeli göz önüne alınarak bir 'hak iadesi' ambalajıyla sunulması, hukuki rasyonaliteden ziyade seçim kaygısının bir sonucudur.

Bütüncül Bakış Açısının Eksikliği: 7438 sayılı Kanun hazırlanırken, 08.09.1999 sonrası sigortalılığını başlatanların durumuna dair bir etki analizi yapılmamıştır¹⁸. Seçim öncesi alelacele yürürlüğe giren bu kanun ile sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesi iyice bozulmuştur¹⁹. Sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak zorunda olan 08.09.1999 sonrası sigortalılığını başlatanların omuzlarına ise devasa bir mali yük bindirilmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinde sıkça başvuru alan 'ödediğim primlerimin karşılığını alıyorum' tezi, özellikle fon biriktirme yöntemine dayalı özel sigortalar için geçerli olsa da SGK'nın finansman yöntemi fiilen fon biriktirmeye dayalı değildir. Kaldı ki, sigortalıların ortalama 20-25 yıllık prim ödemesi, bugünkü yaşam beklentisi verilerine göre alacağı ortalama 35-40 yıllık emekli aylığının ve sağlık hizmetlerinin maliyetini karşılamaktan çok uzaktır. Mevcut durumda; çalışanların (aktiflerin), emekli olanları (pasifleri) finanse ettiği kuşaklararası dayanışma ilkesine dayalı dağıtım yöntemi uygulanmaktadır²⁰. Sağlıklı bir dağıtım sisteminde ise bir emekliyi (pasif) finanse etmek için en az dört çalışan sigortalının (aktif) bulunması gerekirken, EYT düzenlemesi sonrasında bu oran 1,50 seviyesine yaklaşmıştır²¹. Zamanla bu oranın bire bir seviyesine doğru inmeye devam edeceğini öngörmek mümkündür. Bu devasa mali açık, sistemde

16 7438 sayılı (EYT) Kanun'un Türk Ekonomisine maliyeti hususunda ayrıca bkz. Korkusuz ve Korkusuz (n 8) 311-312.

17 TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 27, Cilt 122, Yasama Yılı:6, 28 Şubat 2023, <<https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Tutanak/27/6/66/Basilmis/2b90cbd9-1b6f-45b3-ac31-540.880.37150d.pdf>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2026.

18 Okan Güray Bülbül ve Savaş Gayaker, 'Emeklilikte Yaş şartının Sürdürülebilirliği: Emeklilikte Yaşa Takılanlar ve Emeklilikte Adalet Kavramlarının Belirginliği Üzerinden Bir Analiz' (2025) (Özel Sayı) Sosyal Güvence Dergisi 94, 105.

19 Yasal düzenleme yapılırken devlet bütçesine ve ülke ekonomisine etkisinin de belirlenmesi gerektiği, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 14. maddesinin gereği olarak "...sosyal güvenliğe yönelik kanun tekliflerinde ise en az yirmi yıllık aktüeryal hesaplara yer verilir" hükmünün göz ardı edildiği yönündeki saptama için bkz. Sözer, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku* (n 15) 452.

20 Ali Güzel, Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, *Sosyal Güvenlik Hukuku* (Yenilenmiş 20. Bası, Beta 2024) 65; A. Can Tuncay, Ömer Ekmekçi ve Ender Gülver, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri* (Yenilenmiş 22. Bası, Beta 2023) 170.

21 Haziran 2025 itibariyle Aktif/Pasif oranı 1,58'dir, bkz T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri, S. 30, Haziran – 2025, Aylık E-Bülten, <<https://www.csgeb.gov.tr>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2026.

kalmaya devam eden 08.09.1999 sonrası sigorta girişlilerin daha uzun süre çalışmaya mahkûm edilmesi ve daha yüksek prim ödemesiyle ancak belirli bir seviyeye kadar finanse edilebilecektir. Ancak sistemdeki aktüeryal dengesizlik o denli büyüktür ki, olabildiğince zorlanan aktif-pasif dayanışması dahi açığı kapatmaya yetmemektedir. Neticede kaçınılmaz olarak SGK'nın finansal 'kara deliği' genel bütçeden kapatılmaya çalışılacak; bu durum tüm toplumun üzerine ağır bir mali yük bindirmeye devam edecektir. Maalesef devletin sosyal güvenlik sistemini adil ve sürdürülebilir yönetme ödevi bir kesim lehine ihlal edilerek sosyal adaletsizlik kurumsallaştırılmıştır.

Bilindiği üzere sosyal devlet; sosyal adaleti ve insan onuruna yaraşır asgari bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan, bu amaçla sosyal ve ekonomik hayata gerekli müdahaleyi yapan devlettir²². Öte yandan 7438 sayılı Kanun, 08.09.1999 öncesi sigorta girişi olanlar için 4447 sayılı Kanun'un kademeli geçiş mantığını (yani beklenen hakların zamana yayılarak korunmasını) tamamen terk ederek; bu kesime doğrudan 'yaşsız emeklilik' imtiyazı sunmuştur. Ancak bu imtiyaz, 08.09.1999 sonrası sigortalılığını başlatanlar için hiçbir kademeli iyileştirme öngörülmemesi nedeniyle, Anayasanın sosyal devlet ilkesini de seçim kaygısına feda eden bir yapı oluşturmuştur. Sosyal devletin sürdürülebilirliği, yalnızca teknik bir bütçe yönetimi değil, aynı zamanda derin bir 'toplumsal dayanışma' iradesine dayanır. Bu bağlamda, sosyal politikaların finansmanı ve gelirin adil bölüşümü, kolektif bir sorumluluk bilinci olmadan hayata geçirilemez²³.

Aşağıda 7438 sayılı Kanun'un Anayasaya uygunluğu ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

II. 7438 SAYILI KANUN'UN ANAYASA'YA UYGUNLUĞU SORUNU

A. HUKUK DEVLETİ VE HUKUK GÜVENLİĞİ İLKESİ

Anayasanın 2. maddesinde yer alan 'Hukuk Devleti' kavramı, devletin tüm eylem ve işlemlerinde hukuka bağlı kalmasını, bireylerin ise hukuki öngörülebilirlik içinde hayatlarını planlayabilmesini teminat altına alır²⁴. Bu kavramın en somut yansıması olan hukuk güvenliği ilkesi, sosyal güvenlik reformlarının anayasal denetiminde kilit rol oynamaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi gereğince hukuk normları 'ulaşılabilir, öngörülebilir ve açık' olmalıdır²⁵. Bireylerin sisteme duydukları güvenin korunması ve idarenin istikrarı, hukuk devletinin vazgeçilmez unsurlarıdır. İstikrar, hukuk devletinin önemli bir unsuru olmakla beraber değişen koşullarla beraber kamu yararının gerektirdiği yasal

22 A. Tarık Gümüş, *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü* (On İki Levha 2010) 188 vd.; Nihat Bulut, 'Sosyal Devletin Düşünsel Temelleri ve Çağdaş Sosyal Devlet Anlayışı' Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan (Dokuz Eylül Yayınları, 2001) 321, 332; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (Güncellenmiş 27. Baskı, Ekin 2023) 73 vd.; İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)* (16. Baskı, Legal 2021) 108 vd.

23 Meryem Koray, 'Eşitlik ve Sosyal Devletin Vaatleri ya da Sınırları!' (2017) 8 (2) Emek Araştırma Dergisi 1, 14-15.

24 Gözler (n 22) 87.

25 Eren (n 7) 419; Kaboğlu (n 22) 19-20, 23.

düzenlemelerin yapılabilmesi de gerekir²⁶. Bu noktada genel kamu yararı ile bireysel insan haklarının korunması arasında bir denge kurulması gereği ortaya çıkar²⁷.

Bir hukuk devletinde kazanılmış hakların korunması ve meşru beklentilerin karşılanması beklenir²⁸. Sosyal güvenlik sisteminin mali yapısının iyileştirilmesi için zorunlu olan 4447 sayılı Kanun, 08.09.1999 öncesi girişi olanların kazanılmış haklarını korumakla kalmayıp meşru beklentileri karşılayan bir kademelendirme öngörerek o dönem için hukuk güvenliğini (belirli ölçüde) sağlamıştı. Ancak 7438 sayılı Kanun ile bu kademeli geçiş sürecinin devreden çıkarılması, sistemin geri kalanı için öngörülebilirliği ortadan kaldırmıştır. Bir devletin sosyal güvenlik politikasının, nesnel ve teknik kriterler yerine seçim takvimi gibi siyasi dinamiklerle belirlenmesi, hukuk devletinin temelindeki istikrar ilkesini zedelemiştir.

08.09.1999 tarihinden sonra sigortalı olanlar, sistemin aktüeryal dengesinin korunacağı ve olası reformların makul kademelendirme ilkesine göre yapılacağı yönünde bir beklenti içindeydiler. 7438 sayılı Kanun'un yarattığı tablo ise örnekle şöyledir: 08.09.1999 tarihinde işe giren bir sigortalı yaş şartı aranmaksızın emekli olabilirken 09.09.1999 tarihinde işe giren bir kadın sigortalı 58 yaşını, erkek sigortalı 60 yaşını beklemek zorundadır. Buradaki uçurum üstün bir kamu yararıyla (aktüeryal bir zorunlulukla) değil, yasama organının belirli bir kitleyi seçim öncesi memnun etme çabasıyla oluşmuştur. Hukuk devleti, aynı hukuk sistemine tabi kişiler arasında bu denli büyük ve tesadüfi tarihlere dayalı uçurum yaratamaz.

Hukuk devleti sadece kurallar bütünü değil, aynı zamanda bir 'adalet devleti'dir. Kanun koyucu, 08.09.1999 öncesi sigortalılığın başlatanların mağduriyetini (!) gidermiş gibi görünse de bu tarihten sonra sigortalı olanları dikkate almamakla adalet duygusunu zedelemiştir. Seçim kaygısıyla yapılan bu düzenleme, toplum barışını bozmuş ve vatandaşların devlete olan güvenini sarsmıştır.

B. DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE GÖREVLERİ

Anayasanın 5. maddesi; devletin temel amaç ve görevlerini sayarken, “...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” ödevini devlete yüklemiştir.

Sosyal güvenlik alanına ilişkin reformları sadece aktüeryal denge veya mali sürdürülebilirlik perspektifinden yorumlamak doğru değildir. Emeklilik güvencesizliği, özellikle fiziksel olarak ağır işlerde çalışanlar, düşük gelirli çalışanlar ve mevcut sağlık sorunları olan bireyler de dahil olmak üzere nüfusun savunmasız kesimi üzerinde artan stres, kaygı ve depresyonun yanı sıra artan sosyal izolasyonla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla konuyu tüm toplumun sosyal ve mental sağlığı üzerindeki

26 Öztürk Yılmaz (n 9) 75-76.

27 Robin Ellison, 'Pension and Human Rights: A View From the United Kingdom' (2001) 6 (2) Journal of Pensions Management 118, 119.

28 Gözler (n 22) 87; Eren (n 7) 421; Korkusuz ve Korkusuz (n 8) 309-311.

etkileriyle beraber değerlendirmek gerekir²⁹. Bu bağlamda emeklilik, çalışanlar için sadece bir gelir kapısı değil, aynı zamanda çalışma hayatı sonrasında manevi varlığını geliştirebileceği; dinlenme, başka ilgi alanlarına yönelme ve sevdiklerine daha fazla vakit ayırabilme imkânı yakaladığı bir evredir³⁰. 7438 sayılı Kanun ile 08.09.1999 öncesi sigorta girişi olanlara henüz 40'lı yaşlarının başında bu imkân tanınırken; bu tarihten sonra sigortalılığı başlayan akranlarının 58-60 yaşına kadar (yani 17-20 yıl daha fazla) çalışmaya zorlanması, bu kişilerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirme haklarının önünde ağır bir engel teşkil etmektedir. Devlet m. 5 uyarınca bu engelleri kaldırmakla görevliyken, 7438 sayılı Kanun ile vatandaşlar arasındaki uçurumu derinleştirerek bu engeli daha da aşılmaz kılmıştır.

Sosyal güvenlik alanında yapılan düzenlemelerin sosyal adalet ilkesiyle de uyumlu olması şarttır. Daha açık ifadeyle nimet ve külfetler toplumda adil bir şekilde paylaşılmalıdır³¹. Bir gün farkla sigortalı olan iki kişinin, birinin hayatının ikinci baharını yaşarken diğersinin herhangi bir güvencesi olmaksızın çalışma zorunluluğu ile karşı karşıya kalması, m. 5'te yer alan devletin sosyal adaleti sağlama göreviyle taban tabana zıttır. Devletin görevi, toplumun bir kesimine imtiyaz sağlarken diğer kesimini sistemin tüm yüküyle baş başa bırakmak değil; malî kaynaklarının yeterliliğini dikkate alarak (AY m. 65) adil bir denge kurmaktır.

C. EŞİTLİK İLKESİ

Adalet, bir devletin temeli ve amacıdır. Eşitlik olmadan adalet ise bir yanılsamadan ibarettir. Çoğulcu demokratik sistemlerde eşitlik ilkesi, kanunların genelliği ve soyutluğu ilkesiyle somutlaşır. Hukuk normu ister bir hak tanısın ister bir müeyyide öngörsün hiçbir sübjektif ayırım gözetmeksizin tüm hukuk sùjelerine aynı nesnellikle uygulanır³².

Anayasanın 10. maddesinin 1. fıkrası, "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir*" hükmünü haizdir. Eşitlik ilkesi ile ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılması engellenmektedir. Eşitlik, eşit davranılmasını isteme yönünde bir talep hakkını da içermektedir³³. Ancak bu ilkenin herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı şeklinde de anlaşılması gerekir. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, farklı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasada öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez³⁴.

Eşitlik, aynı statüdeki kişilere aynı davranmayı öngörür; olgunun negatif yönünü temsil eden 'ayrımcılık yasağı' ise haklı ve makul gerekçesi bulunmayan farklılaştırmaları engelleyen

29 Sarah Steele, Milagros Ruiz, Matthew Parbst and David Stuckler, 'Pension Reforms, Economic Security and Mental Health: The Need for a Human Rights-Based Approach' (2025) (12) e91 Cambridge Prisms: Global Mental Health 1, 1 vd.

30 Güzel, Okur ve Caniklioğlu (n 20) 545; Tankut Centel, *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku* (On İki Levha 2021) 283.

31 Çopuroğlu (n 10) 123-124.

32 Bülent Serim, 'Yasa Önünde Eşitlik İlkesi' (1994) 27 (3) Amme İdaresi Dergisi 13, 13-15.

33 Eren (n 7) 433.

34 Anayasa Mahkemesi, E 1999/42 K 2001/41, 23.02.2001.

bir kalkandır³⁵. Şüphesiz devletin sosyal güvenlik alanında da eşit davranma yükümlülüğü bulunmaktadır. Dolayısıyla Anayasanın eşitlik ilkesi ve sosyal güvenlik hakkına ilişkin hükümlerini (m. 10 ve 60) birlikte değerlendirmek gerekir³⁶.

Sosyal güvenlik sisteminde pozitif ayrımcılık düzenlemeleri kuşkusuz yapılmalıdır ve bu düzenlemeler eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilmez. Zira burada amaçlanan, eşitsizlik yaratmaktan ziyade zaten fiilen mevcut olan bir eşitsizliği bir ölçüde gidermeye çalışmaktır³⁷. Sosyal güvenlik alanında pozitif ayrımcılık yapılması gereken haller Anayasanın 61. maddesinde belirtilmiştir^{38,39}. Belirtilmelidir ki, 08.09.1999 öncesi ve sonrasında sigortalılığını başlatanlar arasında; yaş, ödedikleri prim ve tabi oldukları statü (SSK/Bağ-Kur/Emekli Sandığı) bakımından hiçbir fark olmayabilir. Aradaki tek fark, sigortalılık başlangıcına ilişkin takvimsel bir tesadüften ibarettir. Haklı nedene dayanmayan ayrımlar eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eder⁴⁰.

AYM, 2001/41 sayılı kararında kademelendirmenin haklılığını aktüeryal dengeyi koruma zorunluluğu ile açıklamıştır. Ancak 7438 sayılı Kanun'da durum tam tersidir. Aktüeryal dengeyi bozma pahasına bir kesime sağlanan imtiyaz, diğer kesim (08.09.1999 sonrası) için istenen ağır şartların haklı nedenini ortadan kaldırmıştır. Eğer sistem 40'lı yaşlarda emekliliği halen kaldırabiliyorsa, 08.09.1999 sonrasına uygulanan 58-60 yaş şartı artık teknik bir zorunluluk değil, keyfi bir ayrımcılık niteliğindedir. Kanun koyucu yasama yetkisini kullanırken eşitlik ilkesini ihlalden kaçınmak zorundadır. Bu zorunluluğun göz ardı edilmesi, devleti hukuk devleti idealinden kopararak, yalnızca pozitif metinlerle sınırlı bir kanun devletine dönüştürür⁴¹.

Sosyal güvenlik sistemleri, özünde riskin paylaşılması ve sisteme sunulan katkı (prim) karşılığında bir güvence elde edilmesi esasına dayanır. 7438 sayılı Kanun ile ortaya çıkan tabloda prim ödeme gün sayısı daha fazla olan sigortalının, sadece sigorta tescil tarihi nedeniyle daha geç emekli olmasına yol açılarak sistemin katkı esası da zedelenmiştir. Şöyle ki; aynı yaşta (örn. 1981 doğumlu) olan iki kadın sigortalıdan; 08.09.1999 öncesi girişi olan 5000 prim günüyle emekli olabilmişken; 08.09.1999 sonrası girişi ve 7000 prim günü olan diğer sigortalı, sırf tescil tarihi nedeniyle 58 yaşına geleceği 2039 yılını beklemek zorunda bırakılmıştır.

35 Eren (n 7) 435. Eşitlik ilkesinin kapsamının ayrımcılık yasağından daha geniş olduğu yönünde bkz Canan Ünal, *İş Hukukunda Yaş Ayrımcılığı* (On iki Levha 2018) 49 vd, 93 vd.

36 Kadir Arıcı, 'Sosyal Güvenlikte Eşitlik Meselesi' (2019) 23 (1) AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 3, 8-10.

37 Gözler (n 22) 100.

38 Arıcı, 'Eşitlik Meselesi' (n 36) 19.

39 Özel emeklilik rejimlerine (kolaylaştırılmış emeklilik şartları) ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Güzel, Okur ve Caniklioğlu (n 20) 566 vd; Centel (n 30) 294 vd; Tuncay, Ekmekçi ve Gülver (n 20) 499 vd; Sözer, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku* (n 15) 412 vd.

40 Serim (n 32) 16-17; AİHM'in sosyal güvenlik hakkını AİHS m. 14 (ayrımcılık yasağı) kapsamında değerlendirdiği bir kararında şu önemli saptamayı yapmıştır: Farklı muamele, objektif ve makul bir gerekçesi yoksa veya kullanılan araçlar ile gerçekleştirilmek istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi yoksa ayrımcıdır. Bkz. *Koua Poirrez v France* App no 40892/98 (ECHR, 30 September 2003) 46; Aynı yönde bkz. *Stec and Others v The United Kingdom* App no 65731/01 and 65900/01 (ECHR 12 April 2006) 51.

41 Arıcı, 'Eşitlik Meselesi' (n 36) 20.

Benzer durumda olma kriteri sadece sigortalılığın başlangıç tarihiyle sınırlandırılmaz. Emekliliğin asıl unsurları olan yaş ve prim ödeme bakımından daha ağır yük taşıyan sigortalının, daha hafif yük taşıyan sigortalıya göre çok daha geç hak elde etmesi, nesnel ve haklı neden ilkesiyle açıklanamaz. Aynı yaştaki ve aynı statüdeki iki sigortalıdan sisteme daha çok katkı sunanın daha geç ödüllendirilmesi, bir hakkaniyet ve adalet sorunudur.

D. SOSYAL GÜVENLİK HAKKI

Anayasanın 60. maddesi uyarınca, “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliğini sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar”. Sosyal güvenlik hakkı, bölünemez ve belirli bir kitleye imtiyaz olarak sunulamaz. Sosyal güvenlik sistemi tarafından sağlanan gelir güvencesi, birey için yoksulluğa ve muhtaçlığa karşı bir koruma kalkanı işlevi görür⁴². Bu hukuki koruma, sosyal risklere karşı öngörülebilir bir düzlemde güvenlik duygusu tesis eder.

Devlet; sistemin eşit, adil ve aktüeryal katkıyla orantılı bir şekilde oluşturulmasını sağlamakla yükümlüdür⁴³. Öte yandan 7438 sayılı Kanun, bir kesimin sosyal güvenlik hakkına erişimini (yaş şartını kaldırarak) kolaylaştırırken; sistemin aktüeryal dengesini ve finansal sürdürülebilirliğini 08.09.1999 sonrası girişliler aleyhine bozmuştur. Devlet, bir kesime emeklilik hakkını tanıırken sistemin geri kalan paydaşlarının bu hakka erişimini zorlaştırmamalıdır. Yaşlılık sigortasına ilişkin bir reform yapıldığında bunun etkileri uzun vadede (en az 20-25 yıl sonra) görülebilmektedir⁴⁴. Bilindiği üzere aktif/pasif oranı, sosyal sigortalıların mali sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyip işlemediğinin en temel göstergelerindedir. 08.09.1999 sonrası sigortalılığını başlatanlar batı standartlarında bir yaş şartını emekliliklerinde insan onuruna yaraşır ve adil bir yaşlılık aylığı alabileceklerine duydukları güven ölçüsünde kabullenmişlerdir. Öte yandan 7438 sayılı Kanun’un milyonlarca kişiye daha genç yaşta emeklilik hakkı tanınması sebebiyle aktif sigortalıların geleceğe olan güveni sarsılmıştır.

Anayasanın 60. maddesi uyarınca devlet, sosyal güvenlik sistemini kurmak, onu sürdürülebilir ve adil bir şekilde yönetmekle yükümlüdür. 08.09.1999 sonrası sigortalı olanların bu sistemin en yüksek prim ödeyen ve en geç emekli olan grubu olarak konumlandırılması ve olasıdır ki adil ve insan onuruna yaraşır bir emekli aylığı alamayacak olmaları bu kesimin sosyal güvenlik hakkının özüne dokunmaktadır⁴⁵.

42 Evran Kırmızı ve Namık Hüseyinli, ‘Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme’ (2019) 2 (61) Çalışma ve Toplum 1203, 1204.

43 Arıcı, ‘Eşitlik Meselesi’ (n 36) 21.

44 Sözer, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku* (n 15) 451.

45 AİHM’in emeklilik hakkını ‘mülkiyet hakkı’ (Ek Protokol 1, Madde 1) kapsamında değerlendiren birçok kararı bulunmaktadır. AİHM’e göre mülkiyet hakkı sadece mevcudu değil; aynı zamanda gerçekleşme ihtimali yüksek olan ‘meşru beklentileri’ de kapsar. Herhangi bir müdahalenin gerçekleştirilmek istenen amaçla makul ölçüde orantılı olması şarttır. Müdahalenin aşırı bir bireysel yük getirip getirmediği değerlendirilirken meselenin ortaya çıktığı özel bağlam, yani bir sosyal güvenlik sistemi dikkate alınır. Dayanışmanın esas olduğu sosyal güvenlik sistemlerinde ‘hak kaybının ayrımcı niteliği veya geçiş hükümlerinin yokluğu gibi faktörler’ dikkate alınarak yapılan müdahale ‘adil denge’ testine tabi tutulmaktadır. Kamu yararı ile bireysel haklar arasındaki adil dengenin bozulmaması gerekir, *Valverde Digon v Spain* App no 22386/19 (ECHR 26 January 2023) 48, 55-57.

III. YENİ BİR KADEMELİ GEÇİŞ DÜZENLEMESİNİN KAÇINILMAZLIĞI İLE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNE YÖNELİK SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

A. YARGISAL DENETİM VE SİYASİ SÜREÇ BAĞLAMINDA YENİ BİR KADEMELİ GEÇİŞ DÜZENLEMESİ

7438 sayılı Kanun'un yürürlüğü öncesindeki tartışmalar sırasında sosyal güvenlik sistemine yapılacak popülist müdahalelerin sistemin bütününde onarılamaz gedikler açacağı ve meselenin teknik bir çözümden ziyade 'seçim öncesi bir vaat' haline getirileceğini öngörmek mümkündür⁴⁶. 7438 sayılı Kanun'un yasalaşma süreci ve sonrasında ortaya çıkan tablo, bu öngörülerini doğrulamıştır. Gelineen noktada, 08.09.1999 sonrası sigortalı olanların durumuna ilişkin iki temel senaryo öngörülmektedir:

1. Somut Norm Denetimi Yoluyla Anayasa Mahkemesi'nin Muhtemel Müdahalesi

Süreç içinde ilk öngörü, 08.09.1999 sonrası sigortalılığı başlayan, prim gününü ve sigortalılık süresini tamamlamış ancak yaş engeline takılan bir sigortalının başlatacağı hukuk mücadelesidir. Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılacak emeklilik başvurusunun reddi üzerine açılacak bir davada, mahkemenin 7438 sayılı Kanun'un anayasaya aykırılığı iddiasını 'ciddi' bularak dosyayı somut norm denetimi yoluyla⁴⁷ Anayasa Mahkemesi'ne taşıması muhtemel görünmektedir.

Anayasa Mahkemesi, 2001/41 sayılı kararındaki içtihadına sadık kalarak; 'bir gün farkla 17-20 yıl bekleme' zorunluluğunu, muhtemelen anayasaya aykırı bulacaktır. Ancak AYM'nin, artık emeklilik hakkını elde etmiş olanları korumak adına yasama organına adil, makul ve ölçülü bir kademeli geçiş düzenlemesi yapması için belirli bir süre tanınması hukuki bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bir grup sigortalıya kanunla bir hak tanınırken diğerlerine haklı ve makul olmayan şekilde tanınmaması 'eksik düzenleme' olarak nitelendirilebilir⁴⁸.

2. Seçimler Öncesi Kanun Yoluyla Düzenleme İhtimali

İkinci öngörü konunun yargıya taşınmadan, Türkiye'nin siyasi iklimine paralel olarak, yaklaşan genel seçimler öncesinde tekrar gündeme getirilmesidir. 7438 sayılı Kanun'un seçim vaadi odaklı bir kararla yasalaşması, 08.09.1999 sonrası girişliler için de benzer bir seçim vadinin zeminini oluşturmuştur. Rasyonaliteden ziyade oy kaygısı ile hareket etmesi muhtemel yasama organının, toplumsal baskıyı ve kademeli emeklilik taleplerini seçim sath-ı mailinde bir yasal düzenleme ile karşılaması mümkündür⁴⁹.

46 Yamakoğlu (n 8) 92, 105, 108.

47 Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler (n 22) 444 vd; Eren (n 7) 1065 vd; Kaboğlu (n 22) 363 vd.

48 Eren (n 7) 442.

49 'Emeklilikte Adalet' kavramına dayanılarak yöneltilen taleplerin EYT ile aynı belirginlik düzeyine ulaşması (miting, eylem, sosyal medyanın etkin kullanımı) halinde bu taleplerin siyasiler tarafından karşılanmasının muhtemel olduğu yönünde ayrıca bkz. Bülbül ve Gayaker (n 18) 111 vd.

Her iki durumda da sonuç değişmeyecektir: 7438 sayılı Kanun ile bozulan toplumsal barış ve hukuki denge, eninde sonunda kademeli bir geçiş modelini dayatacaktır. Önemli olan, bu düzenlemenin bir kez daha popülist bir lütuf olarak mı, yoksa anayasal ilkelerin gereği olan hukuki bir zorunluluk olarak mı hayata geçirileceğidir.

B. KADEMELİ GEÇİŞ DÜZENLEMESİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

Sosyal güvenlik reformlarının başarısı, yaratılan yükün toplumun farklı kesimleri arasında dengeli dağıtılmasına bağlıdır. 7438 sayılı Kanun'un yaptığı gibi sadece sigortalılık başlangıç tarihini esas alan düzenlemeler tesadüfi tarihlere dayalı imtiyazlar veya mağduriyetler yaratmaktadır. Bu bağlamda, yeni bir mağduriyet dalgası yaratmadan, adil bir çözüm modeli aşağıda açıklanacak kriterler üzerine inşa edilmelidir.

1. Sigorta Başlangıç Tarihi Odaklı Sistemin Eleştirisi/Doğum Tarihi ve Prim Ödeme Gün Sayısı Esaslı Model Önerisi

Emekliliğe hak kazanma koşullarında sigortalılık başlangıç tarihinin temel alınması; aynı yaşta olan ve hatta daha fazla prim ödeyen sigortalıların, tescil tarihi farkı nedeniyle daha geç emekli olmasına neden olmaktadır. Bu durum, daha çok prim ödeyenin daha çok korunması gereği ile çelişmektedir. Örneğin aynı işyerinde aynı tarihte işe başlayan ve yıllarca birlikte çalışan aynı yaştaki iki sigortalıdan birinin diğerinden 5 yıl öncesine ait bir günlük sigortalılığı olduğu için diğerinden 5 yıl erken emeklilik hakkı elde edecek şekilde bir kademelendirme yapılmasının da hakkaniyete aykırı olacağı açıktır. Açıklanan sebeple 08.09.1999 sonrası girişliler için, sigorta başlangıç tarihi yerine kronolojik yaş ve prim ödeme gün sayısı dikkate alınmalıdır.

Önerdiğimiz modelde; sigortalının emeklilik yaşı, sigortalılığın başladığı tarihe göre değil; yaşına ve sisteme sunduğu toplam katkıya (prim gününe) göre kademelendirilmelidir. Adil bir kademeli geçiş düzenlemesi, sistemin tarihsel kökenlerinden (EYT'li olarak en erken yaşta emekli olanlar dikkate alınarak) kopmadan kurgulanmalıdır. Bu kapsamda her yıl/doğum yılı bloğu için makul periyotlarla (örneğin yıllık 1 yaş artışla) 5510 sayılı Kanun'un yürürlük başlangıcından sonra devam edecek şekilde kademelendirilmelidir.

Böyle bir düzenleme sigortalılığını farklı tarihlerde başlatan ama aynı yaşta olan iki kişi arasındaki uçurumu kapatacaktır. Yaş şartı her bir basamakta 1 yıl artarken, prim gün sayısı da buna paralel olarak artırılmalıdır. Bu durum, sigortalının yaşıyla sisteme sunduğu katkı (prim) arasındaki korelasyonu koruyacaktır.

2. 5510 Sayılı Kanun ile Entegrasyon ve Yumuşak Geçiş

Yeni düzenleme, 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun'un getirdiği en nihayet 01.01.2048'de gerçekleşecek erkek ve kadın sigortalılar bakımından emeklilik yaşı olarak belirlenen 65 yaş hedefiyle de uyumlu olmalıdır (SSGSSK m. 28). 08.09.1999 sonrası sigortalı olanlar için getirilecek kademe,

7438 sayılı Kanun'un yarattığı 'yaşsız emeklilik' ile 5510 sayılı Kanun'un düzenlemesi arasında bir köprü vazifesi görmelidir.

2008 sonrası girişliler (5510 sayılı Kanun'a tabi olanlar) bakımından yeni mağduriyetler yaratmamak adına, 1999-2008 arası kesime uygulanacak kademe; yaş şartını kademeli olarak artırarak 2008 sonrası hedeflenen yaş hadlerine (kadın 58, erkek 60 ve kademeli 65) makul bir şekilde bağlanmalıdır. 08.09.1999 sonrası sigortalı olanlar için önerdiğimiz kademe düzenlemesi, 2008 ve sonrası girişlilerin yaş sınırlarına (65'e kadar uzanan sürece) rasyonel bir köprü kurarak sistemin bütünselliğini bozmadan sosyal adaleti sağlayacaktır.

Bazı sivil toplum kuruluşları tarafından dile getirilen sigortalılık başlangıç tarihi esaslı kademeliendirme talepleri toplumsal bir ihtiyacı yansıtmakla birlikte; sosyal adaletin tam tesisi ancak sigortalılık başlangıcının tesadüfiliğinden kurtulup evleviyetle kronolojik yaş ve prim katkısını esas alan bilimsel bir modelle mümkündür.

C. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak adına başvurulan yöntemler emekli aylıklarının miktarında ve 'prim/aylık' dengesinde giderek ciddi adaletsizliğe yol açmaktadır. Sistemde kalan 08.09.1999 sonrası sigortalılar, bir yandan kendi emeklilikleri için 58-60 yaşına kadar çalışmak zorundayken, diğer yandan genç yaşta emekli edilen geniş bir kitlenin emekli aylıklarını finanse etmektedirler. Açığın kapatılamayan kısmı için genel bütçeden (vergilerden) ayrılan pay ise sosyal güvenlik sistemini kendi kendine yeten bir yapı olmaktan çıkarıp, tüm toplumun refahından eksiltlen bir kamu külfeti haline getirmektedir. Ülkemizdeki gelir dağılımındaki adaletsizlik devam ettiği müddetçe sosyal güvenlik hakkının giderek daralması da kaçınılmazdır⁵⁰.

1. Sorunlar

EYT düzenlemesiyle emekli olanların sayısının giderek artması, sınırlı kaynakların daha fazla kişiye paylaşılması zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu durum, emekli aylıklarının olması gereken refah seviyesine çıkarılamamasına ve enflasyon karşısında reel olarak erimesine yol açmaktadır. Ancak asıl büyük tehlike, sosyal güvenlik sisteminin adil ödüllendirme mantığından uzaklaşarak, neredeyse tüm emeklilerin en alt seviye yaşlılık aylığında eşitlenmesidir. Prim ödeme gün sayısından ve ödenen prim miktarından giderek bağımsızlaşan 'yoksullukta eşitlenme' hali, şu sorunları doğurmaktadır:

(1) Daha uzun süre sistemde kalıp daha yüksek prim ödemenin kayda değer bir avantaj sağlamaması, sigortalıları kayıt dışı çalışmaya veya prime esas kazançların asgari seviyeden bildirilmesine sevk etmektedir. Aylık bağlama oranlarının düşürülmüş olması sistemde kalma motivasyonunu daha da zedelemiştir.

50 Kırmızı ve Hüseyinli (n 42) 1220; Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet (Yeni Ekonomik Düzen)* (6. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi 2015) 272.

(2) Sisteme daha fazla katkı sunan (prim ve gün bazında) sigortalının, daha az katkı sunanla neredeyse aynı korumadan yararlanması hakkaniyete aykırıdır.

(3) Sosyal sigorta sistemi, bireyin katkısına göre aylık bağlayan bir yapıdan çıkıp; devletin bütçe imkânlarına göre belirlediği bir 'sosyal yardım' modeline evrilmektedir. Bu noktada yarınını düşünen kişiler tamamlayıcı bireysel emeklilik sistemine yönelecektir⁵¹. Öte yandan büyük bir kesim kaçınılmaz yaşlılık riskiyle karşılaştıklarında en düşük yaşlılık (emekli) aylığına mahkûm kalacaktır.

2. Çözüm Önerisi

Mevcut sistemde, emekli aylığı kesilmeden sosyal güvenlik destek primi (SGDP) ödeyerek çalışma imkânı (4/a ve 4/b kapsamında) hem işverenlerin tecrübeli iş gücünü korumasını sağlamakta hem de emekli aylığı reel olarak eriyen bireylerin ek gelir elde etmesini sağlamaktadır. Ancak aktüeryal kriz derinleştikçe, bu imkânın sınırlandırılması veya kaldırılması bir zorunluluk olarak gündeme gelebilir. Belirtilmelidir ki, SGDP ödenerek emeklilik aylığı kesilmeden çalışılabilmesi imkânı 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğünden sonra sigortalı olanlar bakımından zaten oldukça sınırlanmıştır⁵². Ancak benzer bir sınırlamanın bu kanunun yürürlüğü öncesi sigortalılığını başlatanlar için de gündeme gelmesi muhtemeldir.

Hukuki olarak devletin sosyal güvenlik sistemini yeniden yapılandırma yetkisi geniş bir takdir alanına sahiptir. Emekli olup çalışmaya devam edenlerin sayısının azalması, teorik olarak genç işsizliğinin azaltılması⁵³ ve erken emekliliğin cazibesini yitirmesi anlamına gelir. Kişi, emekli olduğunda çalışamayacağını (çalışırsa emekli aylığının kesileceğini) bilirse, emeklilik kararını daha ileri bir yaşa erteleme eğiliminde olacaktır. Bu da aktif/pasif oranını iyileştirecektir. Ayrıca sistemde kalmaya devam edecek sigortalının gerçekten yaşlılık riskiyle karşılaştığında elde edeceği emekli aylığının miktarı daha yüksek olacaktır. Öte yandan denetim mekanizmaları yetersiz kaldığı müddetçe SGDP imkânının kaldırılması emeklileri çalışmaktan alıkoymayacak; aksine hem emekli aylığını alıp hem de kayıt dışı (sigortasız) çalışmaya itecektir. Kayıt dışılık, devleti SGDP primlerinden mahrum bırakacağı gibi aktif/pasif oranının iyileştirilmesine de engel olur⁵⁴. Sözün özü işlevsel denetim ve yaptırım mekanizmaları ile kayıt dışılığın önlenmesi temin edilerek sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması kaçınılmazdır.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik büyüme ile sosyal refahın yakaladığı kısa süreli uyum, 1970'li yılların ortasındaki ekonomik krizle birlikte sona ermiş ve 'yeni ekonomik düzen' Amerika Birleşik

51 Bireysel emeklilik sistemine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Güzel, Okur ve Caniklioğlu (n 20) 901 vd; Centel (n 30) 440 vd; Tunçay, Ekmekçi ve Gülver (n 20) 733 vd.

52 Nurşen Caniklioğlu, '5510 Sayılı Kanun ve İş Sözleşmesine Göre Çalışanların Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyerek Çalışmaları' (2008) (10) SİCİL 164, 164 vd; Sözer, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku* (n 15) 433-434.

53 Ünal (n 35) 9-10.

54 Kırmızı ve Hüseyinli (n 42) 1212.

Devletleri tarafından gündeme getirilmiştir. Çift kutuplu dünyanın da sona ermesiyle birlikte hız kazanan neo-liberal politikalar sosyal devlet olgusunun giderek göz ardı edilmesine yol açmıştır⁵⁵. Bu dönemde sosyal devletin en maliyetli sütunu olan sosyal güvenlik hakkı, bütçe disiplini tartışmalarının merkezine oturmuştur. Altın çağı sunduğu geniş kapsamlı yardımların sürdürülemez hale gelmesi, devletleri sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini korumak adına reformlara zorlamıştır. Özellikle nüfusun yaşlanması ve küresel rekabetin getirdiği baskılar neticesinde emeklilik ve sağlık gibi yüksek maliyetli alanlarda yapısal değişikliklere gidilmesi bir zorunluluk halini almıştır⁵⁶. Hal böyleyken 7438 sayılı Kanun'un kabulü ile tabiri caizse 'Pandora'nın Kutusu' açılmış ve sosyal güvenlik sistemimiz 1990'ların popülist ayarlarına geri döndürülmüştür.

7438 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce sosyal güvenlik sisteminin temel mantığına aykırı popülist müdahalelerin devlete büyük mali yük getireceği ve toplumsal barışı bozacağı yönündeki eleştiriler bugün sosyal güvenlik sistemimizin aktüeryal dengesinin giderek daha da bozulması ve bir günle 17-20 yıl kaybeden milyonların somut mağduriyetiyle kanıtlanmıştır.

Hukuk devleti ilkesi, vatandaşlarını şanslı ve mağdur olarak ikiye ayırmayı değil; her birine öngörülebilir ve adil bir sistem sunmayı gerektirir. Anayasa Mahkemesi'nin adil, makul ve ölçülü kademelendirme içtihadı, mevcut adaletsizliğin giderilmesinde mutlaka temel alınmalıdır. Belirtilmelidir ki; sigortalılık başlangıcını değil, kronolojik yaş ve prim katkısını esas alan yeni bir kademeli geçiş düzenlemesi artık anayasal bir zorunluluktur. Doğum tarihi ve prim gün sayısını merkeze alan, 5510 sayılı Kanun'un uzun vadeli hedeflerine rasyonel bir geçiş sunan kademe düzenlemesi yapmak hem anayasal eşitliği tesis edecek hem de toplumsal barışı yeniden sağlayacaktır. Bu noktadan sonra yapılması gereken ise sosyal güvenlik sistemimizin sürdürülebilirliği için neler yapılabileceğini tartışmaktır.

KAYNAKÇA

Arıcı K, '4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler' (2000) 5

(2) Kamu İş 17-27.

Arıcı K, 'Sosyal Güvenlikte Eşitlik Meselesi' (2019) 23 (1) AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 3-23.

Bulut N, 'Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?' (2003) 52 (2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 173-197.

Bulut N, 'Sosyal Devletin Düşünsel Temelleri ve Çağdaş Sosyal Devlet Anlayışı' Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan (Dokuz Eylül Yayınları, 2001) 321-335.

Bülbül OG ve Gayaker S, 'Emeklilikte Yaş şartının Sürdürülebilirliği: Emeklilikte Yaşa Takılanlar ve Emeklilikte Adalet Kavramlarının Belirginliği Üzerinden Bir Analiz' (2025) (Özel Sayı) Sosyal Güvence Dergisi 94-130.

Caniklioğlu N, '5510 Sayılı Kanun ve İş Sözleşmesine Göre Çalışanların Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyerek Çalışmaları' (2008) (10) SİCİL 164-177.

Centel T, *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku* (On İki Levha 2021).

55 Kazgan (n 50) 15 vd, 93-94.

56 Gümüş (n 22) 499-501; Yamakoğlu (n 8) 95-96. Küreselleşmenin sosyal devlet üzerindeki etkisi için ayrıca bkz Nihat Bulut, 'Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?' (2003) 52 (2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 173, 173 vd.

- Çopuroğlu Ç, '7438 Sayılı Kanun'un (EYT) Anayasa'ya Aykırılığı' (2023) (50) SİCİL 116-126.
- Ellison R, 'Pension and Human Rights: A View From the United Kingdom' (2001) 6 (2) Journal of Pensions Management 118-131.
- Eren A, *Anayasa Hukuku Dersleri* (Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin 2023).
- Gözler K, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (Güncellenmiş 27. Baskı, Ekin 2023).
- Gümüş AT, *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü* (On İki Levha 2010).
- Güzel A, Okur AR ve Caniklioğlu N, *Sosyal Güvenlik Hukuku* (Yenilenmiş 20. Bası, Beta 2024).
- Kaboğlu İÖ, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)* (16. Baskı, Legal 2021).
- Kazgan G, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet (Yeni Ekonomik Düzen)* (6. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi 2015).
- Kılıçdaroğlu K, 'Türkiye'de Sosyal Sigorta Uygulamalarından Kaynaklanan Başlıca Sorunlar ve Çözüm Yolları' (1998) (41-42) Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 73-82.
- Kırmızı E ve Hüseyinli N, 'Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme' (2019) 2 (61) Çalışma ve Toplum 1203-1236.
- Koray M, 'Eşitlik ve Sosyal Devletin Vaatleri ya da Sınırları!' (2017) 8 (2) Emek Araştırma Dergisi 1-26.
- Korkusuz R ve Korkusuz MH, 'EYT ile Ortaya Çıkan Mevcut Sistem Yeni Problemlere Neden Olabilir mi?' iç Hakan Tokbaş (edr), *İş Hukukunun Güncel Sorunları 2025* (Aristo 2025).
- Öztürk Yılmaz B, 'Sosyal Güvenlik Hukukunda Haklı Beklentilerin Korunması Sorunu' (2024) 28 (3) AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 73-124.
- Serim B, 'Yasa Önünde Eşitlik İlkesi' (1994) 27 (3) Amme İdaresi Dergisi 13-25.
- Sözer AN, 'Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme, Süper Emeklilikte Son Durum' (1989) 3 (6) Çimento İşveren Dergisi 3-29.
- Sözer AN, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku* (Güncellenmiş 6. Baskı Beta 2023).
- Steele S, Ruiz M, Parbst M and Stuckler D, 'Pension Reforms, Economic Security and Mental Health: The Need for a Human Rights-Based Approach' (2025) (12) e91 Cambridge Prisms: Global Mental Health 1-5.
- Tuncay AC, Ekmekçi Ö ve Gülver E, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri* (Yenilenmiş 22. Bası, Beta 2023).
- Tuncay AC, 'Genel Çizgileriyle 4447 Sayılı Kanun' (2000) 14 (1) Çimento İşveren Dergisi 3-11.
- Ünal C, *İş Hukukunda Yaş Ayrımcılığı* (On iki Levha 2018).
- Yamakoğlu E, '4447 Sayılı Kanun Öncesi Sigortalı Olanlar Bakımından Emeklilikte Yaş Şartına İlişkin Bir Değerlendirme' (2020) 19 (1) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 89-111.

İnternet Kaynakları

- <https://hudoc.echr.coe.int>
- <https://www.csgeb.gov.tr>
- <https://www.emadder.org.tr>
- <https://www.tbmm.gov.tr>